

Prof. zw. dr hab. Ireneusz Płuska

Recenzent przewodu doktorskiego mgr Agnieszki Zambrzyckiej
na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej oraz dorobku naukowego i konserwatorskiego mgr Agnieszki Zambrzyckiej pt. „Problemy technologiczne i konserwatorskie figur Chińczyków z historycznej kolekcji Wilanowa”.

Opracowana pod kierunkiem prof. dr hab. Jacka Martusewicza dysertacja doktorska mgr Agnieszki Zambrzyckiej jest rezultatem profesjonalnych doświadczeń z ponad trzydziestoletniej działalności autorki, realizowanej głównie na zabytkach sztuki rzeźbiarskiej, zarówno kamiennej, sztukatorskiej, jak i ceramicznej. W bogatym dorobku doktorantki konserwacja rzeźby stanowi szczególnie wyodrębnioną specjalizację.

Droga doktorantki do wysokiej specjalizacji konserwatorskiej rozpoczęła się już w 1989 roku obroną pracy magisterskiej, której tematem była konserwacja figury nagrobnej z Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, z dołączonymi opracowaniami pisemnymi i aneksem rzeźbiarskim. Praca została oceniona bardzo dobrze z wyróżnieniem. Po uzyskaniu tytułu magistra i uprawnień konserwatorskich doktorantka zrealizowała kilkadziesiąt prac konserwatorskich samodzielnie lub w zespołach na znaczących dla narodowej kultury obiektach zabytkowych. Z długiej listy obiektów należy wymienić chociażby te najważniejsze: konserwacja wystroju rzeźbiarskiego i elementów kamiennych Pałacu Czapskich w Warszawie, elementy kamienne Grobu Nieznanego Żołnierza w Warszawie, rzeźby parkowe Ogrodu Saskiego w Warszawie, dziesięć nagrobków z Cmentarza Żydowskiego oraz wybrane pomniki kamienne nekropolii powązkowskiej w Warszawie. Na szczególną uwagę zasługują projekty konserwatorskie realizowane w ramach misji zagranicznych oraz obiekty pochodzące z kolekcji antycznej Muzeum Narodowego w Warszawie. Do tego specyficznego zestawu obiektów zabytkowych, wymagających szczególnych umiejętności konserwatorskich, zaliczyć należy naczynia ceramiczne starożytnego wschodu oraz kamienne obiekty starożytnego Egiptu.

Na uwagę zasługuje aktywny udział doktorantki w krajowych konferencjach naukowych; należy również odnotować publikację dwóch artykułów w fachowych

periodykach krajowych. Wybrane i przedstawione powyżej realizacje konserwatorskie pozwalają na ukazanie wysokich predyspozycji zawodowych Pani A. Zambrzyckiej i umiejętność rozstrzygania i opracowywania wielu problemów formalno-konserwatorskich najczęściej całego zespołu obiektów zabytkowych. Do całokształtu artystycznych dokonań doktorantki należy doliczyć własną twórczość malarską realizowaną w technice akwareli.

Pracę pedagogiczną rozpoczęła w październiku 1990 roku najpierw jako nauczyciel pomocniczy, by po czterech latach przejąć obowiązki asystenta w obecnej Katedrze Konserwacji i Restauracji Rzeźby i Elementów Architektury. Równocześnie w latach 1994–2000 podjęła pracę w Pracowni Konserwacji Sztuki Starożytnej Muzeum Narodowego w Warszawie, gdzie pełniła funkcję asystenta konserwatora, a następnie adiunkta. Praca w Muzeum Narodowym niewątpliwie wzbogaciła Jej wiedzę i doświadczenie związane z konserwacją szeroko pojętej sztuki starożytnej.

Obecnie, zatrudniona w rodzimej katedrze na stanowisku asystenta, sprawuje szereg obowiązków związanych z prowadzeniem ćwiczeń i wykładów dla studentów III i IV roku z zakresu problematyki konserwacji i restauracji rzeźby kamiennej i elementów architektonicznych, a także prac dokumentacyjnych. Sprawuje również opiekę merytoryczną (wykłady i ćwiczenia) dla stypendystów zagranicznych w ramach programu Erasmus.

Niezwykle wysoko ocenianą przez pedagogów i studentów jest społeczna działalność doktorantki, jaką jest sprawowanie przez nią funkcji opiekuna Koła Naukowego Studentów Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki. Jej działalność i zaangażowanie zostały docenione przez władze uczelni przyznaniem Nagrody Jubileuszowej oraz Nagrody Rektora.

Ramy niniejszej publikacji nie pozwalają na wymienienie całości dokonań zawodowych, naukowych i artystycznych zrealizowanych lub nadzorowanych przez doktorantkę. Całokształt Jej pracy, głównie jako pedagoga, ale i doświadczonego praktyka, upoważniły Ją do podjęcia się opracowania jednego z trudniejszych, ale istotnych przedsięwzięć konserwatorskich w ramach dysertacji doktorskiej.

Integralną i najważniejszą częścią materiałów przedstawionych mi do zrecenzowania jest praca doktorska pt. „Problemy technologiczne i konserwatorskie figur Chińczyków z historycznej kolekcji Wilanowa”. Tematem rozprawy było rozpoznanie techniki i technologii niezwyklej kolekcji dwunastu figur przedstawiających Chinki i Chińczyków, znajdujące się w historycznych zbiorach Muzeum Pałacu Króla Jana III Sobieskiego w Wilanowie. Wszechstronnie opracowane przez doktorantkę rzeźby przedstawiają przedstawicieli różnych

grup społecznych cesarskich Chin. Miniaturowe, polichromowane, gliniane i gipsowe figurki posłużyły autorce jako znakomity przykład do ukazania i rozwoju metod konserwatorskich w zakresie kameralnych miniaturowych rzeźb, w tym przypadku chińskich. Przedstawia i skupia jak w soczewce historię, technikę i technologię, jak również rozwiązania estetyczne w całej problematyce konserwacji miniatur rzeźbiarstwa rzemieślniczego.

Przygotowaniem do przeprowadzenia koniecznych prac konserwatorskich było wskazanie proveniencji poszczególnych figur, oparte na analizie techniki i technologii, uzupełnione i poszerzone szczegółowymi badaniami technologicznymi dwóch wybranych do prac badawczo-konserwatorskich. Nigdy w przeszłości, co oczywiste, nie było możliwości wykorzystania tak obszernego i pełnego aparatu badawczego w zakresie nauk pomocniczych w służbie wiedzy konserwatorskiej. Tę wiedzę doktorantka w pełni wykorzystwała. Oprócz obserwacji makroskopowych wykorzystwała wyniki badań mikrochemicznych i instrumentalnych, obserwację i fotografie w światłach analitycznych oraz badania rentgenowskie. Autorka dokonała rozpoznania niezwykle rozbudowanego materiałoznawstwa użytego do wykonania figurek, jak: włókna bawełniane zmieszane w niewypalanej glinie, kaolin, papier pokrywający powierzchnie figur, farbę polichromii, złocień i ornamentów wykonanych z jedwabnego sznureczka. Wąsy i brody figurek wykonano z włosów końskiego, a całość zabezpieczono żywicą szelakową.

Zasadnicza część dysertacji: „Konserwacja i restauracja figur przedstawiających Chińczyków o numerach inw. Wil. 3026 i inw. Wil. 3019 – wybrana problematyka” omawia zagadnienia związane konkretnie z przebiegiem konserwacji dwóch wybranych figur. Umiejętna analiza wniosków natury estetyczno-porównawczych w powiązaniu z wynikami badań laboratoryjnych pozwoliła na określenie konkretnych metod konserwatorskich. Takiej analizy mógł dokonać jedynie doświadczony konserwator naukowiec i w tym dopatruje się największej wartości przedstawionej pracy.

Na podstawie analizy stanu zachowania i przyczyn zniszczeń oraz wcześniejszych dociekań historycznych i badań laboratoryjnych doktorantka opracowała program prac konserwatorskich zróżnicowany dla obu figur. W trakcie praktycznej konserwacji zastosowała indywidualne nietypowe rozwiązania poprzedzone wieloma próbami, które miały na celu wybór skutecznych metod i najbardziej odpowiednich materiałów. Należy również podkreślić, że praca na miniaturowych figurkach wymagała użycia częstokroć nietypowych w konserwacji narzędzi i czynności wykonywanych z użyciem szkła powiększającego.

W pracy ujmuje rzetelność badawcza i wykonane praktyczne zabiegi konserwatorskie. Wyraźnie wyartykułowanie wyników badań własnych i laboratoryjnych w powiązaniu ze współczesnymi metodami konserwatorskimi pozwala wysoko ocenić całość przedstawionej problematyki zawartej w dysertacji doktorskiej.

W pracy wysoko oceniam również bezpośredniość w komentowaniu większości zagadnień, co dla wymagającego recenzenta jest pozytywnym zaskoczeniem. Autorka traktuje dysertację jako swoje dzieło, jako dyskurs z tematem lubianym, z którym czuje się emocjonalnie związana. Często zadaje pytania, niejako „zahaczając” o dawne technologie i metody konserwatorskie.

Omawiana dysertacja została napisana na 359 stronach starannego i estetycznie opracowanego wydruku komputerowego. Integralne i niezwykle pomocne w prawidłowym zrozumieniu całości procesu badawczego, informacji historycznej i procesu konserwatorskiego są umieszczone w tekście liczne fotografie, rysunki i tabele. Przedstawiają one – zwłaszcza fotografie i rysunki – zarówno walory estetyczne zabytkowych figurek chińskich, jak i zrealizowane konserwacje w zabytkowym kontekście estetycznym i praktycznych pracach ratunkowych. 151 fotografii, w większości kolorowych, stanowi staranny wybór i układ graficzny zwiększający przejrzystość przekazu oraz wizualne wzbogacenie tematyki poruszanej w poszczególnych rozdziałach.

Praca nosi charakter opracowania monograficznego, dotyczącego wyodrębnionej grupy nowożytnych figurek (lalek) występujących w Muzeum Wilanowskim. Poza rozdziałami tematycznymi rozprawa poprzedzona jest obszernym wstępem i podsumowaniem. Pracę napisano starannym, poprawnym językiem i czyta się ją ciekawie, z dużym zainteresowaniem.

Dysertacja Pani Agnieszki Zambrzyckiej stanowi rzetelne rozwiązanie problemu naukowego i artystycznego i wystawia jak najlepsze świadectwo kwalifikacjom naukowym oraz szeroko pojętym możliwościom konserwatorskim autorki. Praca jest owocem dojrzałej wiedzy konserwatorskiej oraz znakomicie opanowanego warsztatu badawczego i wysokiego poczucia odpowiedzialności za powierzone Jej do konserwacji zabytkowe dzieło sztuki.

Ogromna ilość podanych w pracy pozycji bibliograficznych świadczy o nabytej dużej wiedzy teoretycznej z zakresu rzemiosła artystycznego, w tym figurek chińskich w zakresie historii, techniki i technologii oraz metod konserwatorskich. Zebranie całościowej, jak się wydaje, literatury rodzimej i obcojęzycznej może posłużyć jako kompendium wiedzy w omawianym temacie.

W niniejszej recenzji mogłem przedstawić tylko najważniejsze osiągnięcia doktorantki w pracy konserwatorskiej przedstawione w dotychczasowym dorobku zawodowym oraz w dysertacji doktorskiej. Na podkreślenie zasługuje także wyróżniająca gotowość Pani Agnieszki Zambrzyckiej do podejmowania nowatorskich zadań i szukania dla nich rozwiązań, posuwająca tym samym do przodu reprezentowaną przez Nią specjalizację konserwacji zabytkowych obiektów rzeźbiarskich.

Podsumowując, powyższa rozprawa doktorska należy bez wątpienia do znaczących przykładów prezentacji współczesnej wiedzy konserwatorskiej, wobec czego wnoszę o uznanie jej jako odpowiadającą dysertacji doktorskiej:

Zgodnie z ustawą o stopniach i tytułach naukowych wnoszę o dopuszczenie mgr Agnieszki Zambrzyckiej do publicznej obrony swojej pracy doktorskiej oraz do dalszego procedowania.

Prof. Ireneusz Płuska